

6. SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ 5. ÜNİTE: KÜLTÜRÜMÜZDEKİ DİNİ MOTİFLER

1. GELENEĞİMİZDE DİNİN İZLERİ

A. Din ve Gelenek ilişkisi

Örf ve âdetler, toplumun uzun sürede oluşturup benimsediği ve alışkanlık hâline getirdiği yazılı olmayan kurallardır. Gelenek ve görenek kelimeleri ise aynı kavramı ifade etmek için kullanılmaktadır. Örf ve âdetler, toplumların hayatında kabul görmüş ortak değerler olup bir toplumu başka toplumlardan ayıran özelliklere sahiptir. Toplamları oluşturan ve ayakta durmasını sağlayan bazı özellikler vardır. Bu özellikler o toplamları bir arda tutan, bireyler arasında yer alan ilişkileri düzenler. Din, insan hayatına yön veren en temel unsurlardan birisidir. Geleneklerine bakıldığında o toplumun inançlarından öğeler görülmektedir. Yeni doğmuş bebeklere isim verilirken sağ kulağa ezan, sol kulağa kamet okunması, asker uğurlarken tekbir getirilip dua edilmesi, gelinlerin çeyizine Kur'an-ı Kerim konması bu geleneklerden bazılarıdır. Dinin geleneklere yansımaları ninnilerimizde de görürüz, Anneler "Hu hu hu Allah, sen uykular ver Allah." gibi dinî öğelerle bezenmiş ninnilerle bebeklerini uyutur, dualarla yatağına yatırır. Okul çağına gelmiş çocukları "Allah zihin açıklığı versin." diyerek evden uğurlar.

B. Yaygın olan geleneklerimiz

Geçmişten günümüze kadar gelen ve insanlar arasında güçlü bir bağ oluşturan geleneklerden bazıları yaygınlık kazanmıştır. Kız isteme, mevlit okutma, taziye ziyareti, isim koyma, asker uğurlama, düğün ve sünnet merasimi yaygın gelenekler arasındadır. Bölgeden bölgeye küçük farklılıklar olmakla birlikte bu gelenekler toplumun büyük bir kesimi tarafından benimsenmiştir.

Din, adetlerin oluşmasında, şekillenmesinde ve korunmasında etkili olmaktadır. Bir gelenek din sayesinde uzun yıllar uygulanıp sonra ki toplamlara aktarılabilmektedir.

Bu gelenekler toplumda barış ve dayanışmaya katkı sağlamaktadır. İnsan gelenek haline gelen toplantılarda bir araya gelmektedir. Bu sayede toplumsal dayanışma sağlanmaktadır. Sevinçli veya üzüntülü günlerde bir araya gelerek düzenlenen mevlit programları bunun en güzel örneklerindendir. Doğumda, ölümden, sünnet törenlerinde, asker uğurlamada, kandil gecelerinde ve hac dönüşünde mevlit okutulur. Akrabalar, eş dost ve komşular mevlide davet edilir. Bu programlarda Kur'an-ı Kerim'den sureler ve Mevlid-i Şerif'ten bölümler okunur, dua edilir, ilahiler söylenir. Mevlidin bitimin de gül suyu, akide şekeri, lokum ve küçük hediyeler dağıtılır.

Düğünlerde geleneğimiz içerisinde önemli bir yere sahiptir. Düğünlerde, kız isteme merasiminden gelin almaya kadar evlenme sürecinin birçok aşamasında dinin izleri açıkça görülür. Örneğin kız istenirken büyükler "Allah'ın emri, peygamberin kavliyle." diyerek söze başlar. Düğün ilanı olan bayrak asmada ve nikâh törenlerinde evlenecek çiftlerin mutluluğu için topluca dua edilir.

Asker uğurlama ve asker karşılamada geleneklerimizden birisidir. Askerlik yaşına ulaşmış gençlerin omzuna bayrak asılarak ellerine kına yakılır. Vatani görevini yerine getirmek amacıyla yola çıkacak tüm askerlere dua edilir. Şehitler rahmetle anılarak gazilere şifa dileğinde bulunulur.

Taziye ziyaretleri üzüntülerin paylaşıldığı zamanlardır. Teselli etme, rahatlatma anlamlarına gelen taziye, yakını vefat eden birine başsağlığı dileğinde bulunma, acılara karşı sabırlı ve dirençli olmayı tavsiye etme demektir. Hz. Peygamber; **“Başına gelen bir musibetten dolayı, kardeşine taziye de bulunan bir mümine, Allah kıyamet günü çok değerli elbiseler giydirecektir.”** buyurarak taziye teşvik etmiştir. Bu ziyaretlerde bir araya gelen insanlar Kuran-ı Kerim okur, cenaze yakınlarına taziye de bulunur ve dua eder. Ziyaretin anlamına uygun olarak ölüm ve yaşamla ilgili sohbet ederler. Taziye geleneğimize göre cenaze evinde bir süre yemek pişmez. Akraba ve komşular cenaze evine yemek götürür. Cenaze yakınlarının ihtiyaçları karşılanır ve onların zor günlerinde yanlarında olunur. Ailenin acısı paylaşılır, onlara sabır dileklerinde bulunulur. Yakın çevrede bir cenaze varsa düşün ve sünnet merasimleri ertelenir, cenaze yakınlarının acısı paylaşılır.

Dini bayramlar ve geceler kültürümüzde önemli bir yere sahiptir. Bu günler dini duyguların yoğun olarak hissedildiği zamanlardır. Ramazan ve Kurban bayramları, Regaib, mevlid, Miraç, Berat ve Kadir geceleri ise bu önemli gün ve gecelerdir. Bayram günlerinde Bayram namazından sonra insanlar birbirleriyle bayramlaşır, insanlar birbirlerini ziyaret eder, küskün olanlar barıştırılır, büyüklerin elleri öpülüp, küçükler sevindirilir. Arife günlerinde mezarlık ziyaretleri yapılır, vefat etmiş olan yakınlarla dualar edilir. Kandil günleri olarak bilinen gecelerde ise Allah’a dualar edilir, Kuran-ı Kerim okunur, Mevlid-i Şerifler okunur, namazlar kılınmaktadır.

C. Yardımlaşmaya İlişkin Geleneklerimiz

İslam’da paylaşma ve yardımlaşmaya büyük önem verilir. Zekât, kurban, infak, sadaka gibi ibadetlerle yardımlaşma teşvik edilir. Kuran-ı Kerim’in ayetleri ve Hz. Peygamber’in sünneti, yardımlaşmanın nasıl yapılması gerektiği konusun da Müslümanlara yol gösterir. Kuran-ı Kerim’de sadaka ve infakla ilgili olarak şöyle buyrulmaktadır: **“Sadakaları açık olarak verirsiniz bu ne güzel! Eğer onu yoksullara verirken gizlerseniz bu sizin için daha da hayırlıdır ve bir kısım günahlarınızı örter. Allah yapmakta olduklarınızdan haberdardır.”** (Bakara Suresi 2/271)

Osmanlı döneminde sadaka verenlerin sadaka alanı görmediği, sadaka alanın ise sadaka vereni görmeden ihtiyacı kadar malı, parayı vb. şeyleri aldığı bir uygulama vardır. Buna sadaka taşı denilmektedir. Sadaka taşı genellikle cami vb. yerlerde ihtiyaç sahiplerinin alabilmeleri için altın, para gibi yardımların bırakıldığı özel yerdir. Sadakayı alan ve verenin birbirini bilmediği bu gelenek, kimseyi incitmeden yapılabilecek yardımlaşmanın güzel örnekler-inden biridir.

Yardımlaşma ve dayanışmayla ilgili güzel bir uygulama ise zimem defteridir. Zimem, Arapçada “borçlar” anlamına gelir. Geçmiş dönemlerde veresiye alışveriş yapan kişilerin borçlarının yazıldığı deftere **“zimem defteri”** denirdi. Alışveriş yapan ihtiyaç sahipleri belli bir süreliğine borçlanır, tüccar da alacağı parayı deftere not ederdi. Hâli vakti yerinde olan Müslümanlar zekât ve sadakalarını vermek üzere bakkalın yolunu tutardı.

Bu hayırseverler borçlarını ödeyemeyen insanların hesaplarını kapatır ve kendi adlarının duyulmasını da istemezdi. Zimem defteri geleneği, günümüzde bazı yardım kuruluşları ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Hız. Peygamber yardımlaşmayı ve dayanışmaya önem vermiş ve bu hususta şöyle buyurmuştur: **“İnsanların en hayırlısı, insanlara faydalı olandır; malın en hayırlısı, Allah yolunda harcanandır. Allah yolunda harcananın en hayırlısı ise insanların en çok ihtiyaç duyduğu şeyleri karşılayandır.”** Allah rızası için dinin kullanılmasına onay verdiği taşınan veya taşınmayan malları toplumun kullanımına verilmesine vakıf denir. Vakıfların mülkiyeti bir başkasına devredilmez. Vakıf kültürü kültür hayatımızda önemli bir yere sahiptir. Özellikle Selçuklu ve Osmanlı devletleri dönemlerinde pek çok vakıf kurulmuştur. Bu vakıflar farklı türde hizmet vermek için kurulmuş olup bağımsız yapılardır. Bu vakıflara eğitim veren vakıflar, sağlık hizmeti sunan vakıflar, yetimleri muhafaza etmek için kurulan vakıflar, aç olan insanlara sıcak yemek veren aşevleri, sokak hayvanlarının bakımı için kurulan vakıflar vb. örnek gösterilebilir. Günümüzde toplum yararına faaliyetler yürüten çeşitli kurum, kuruluş, dernek ve vakıflar bulunmaktadır. Kızılay, Türkiye Diyanet Vakfı, Yeşilay, TEMA, TİKA bunlara örnek olarak verilebilir.

D. Ramazan Ayı ve Oruçla ilgili Geleneklerimiz

Ramazan ayı on bir ayın sultanı olarak İslam dini önemli bir yere sahiptir. Müslümanlar bu ayda gündüzleri oruç tutarlar, geceleri ise teravih namazları kılarlar. Müslümanlar Kuran-ı Kerim okurlar veya mukabele adı verilen Kuran-ı Kerim’i dinlerler. Ayrıca bu ayda iki minare arasına mahya adı verilen ışıklı yazılar asılır.

Ramazan ayında iftar çadırları kurulur. Toplumun her kesiminden insanlar bir araya gelerek iftar ederler. Evlerde de iftar davetleri verilir. Yemeğe gelenlere verilmek üzere hediyeler hazırlanır. Bu sayede toplumda sevgi, dostluk ve kardeşlik duyguları güçlendirilir. Çocukları oruca alıştırmak ve onlara ramazanı sevdirmek için geleneğimizde “tekne orucu” denilen bir uygulama vardır. Bu uygulamada çocuklar günün bir kısmında oruç tutarak ramazan coşkusuna katılırlar.

Kültürümüzde muharrem ayının ve aşure gününün özel bir önemi vardır. Hicri bir ay olan muharremin onuncu gününe “aşure günü” adı verilir. Aşure kelimesi, Arapçadaki aşere (on) sayısından türemiştir. Bazı kaynaklarda Müslümanları ilgilendi ren önemli olayların aşure gününde gerçekleştiği anlatılır. Hız. Peygamber’in bu günü de içine alacak şekilde muharrem ayının 9, 10 ve 11. günlerinde oruç tuttuğu ve Müslümanlara da bu orucu tavsiye ettiği rivayet edilir. Sünnet olan bu oruca “muharrem orucu” denir.

E. Hız. Muhammed (sav) ve Ehlibeyt Sevgisi

Kuran-ı Kerim’de **üsve-i hasane** (en güzel örnek) olarak ifade edilen Hız. Peygamber, Müslümanlara için önemli bir yere sahiptir. Müslümanlar Hız. Peygamberin adı anıldığında ona olan sevgi bağlılıklarını bildirebilmek için salâvat getirirler. Konuyla ilgili olarak Kuran-ı Kerim’de şu şekilde buyrulmaktadır: **“Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber’e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selâm edin.”** (Ahzab Suresi 33/56).

Ev halkı anlamına gelen Ehlibeyt, Hz. Muhammed'in aile fertleri için kullanılan bir kavramdır. Hz. Peygamber'e gönülden bağlı olan toplumumuzda Ehlibeyt'in ayrı bir yeri vardır. Hz. Peygamber'in ve ailesinin isimlerinden olan Muhammed, Mehmed, Ahmed, Ayşe, Fatıma, Zeyneb, Hatice, Ali, Hasan, Hüseyin gibi isimleri çevremizde yaygın olarak duyarız. Bu durum toplumu muzda Hz. Muhammed ve Ehlibeyt sevgisinin birleştirici rolüne örnek verilebilir. Hz. Peygamber'in ve aile bireylerinin isimlerini yaşatmak, dinin kültürümüz üzerindeki izlerine güzel bir örnektir.

2. EDEBİYATIMIZDA DİNİN İZLERİ

İnsanlar arasında iletişimi sağlayan en temek araç dildir. Toplamlar, değerlerini ve kültürlerini dil aracılığıyla aktarırlar. Bu birikimi bir sonraki nesle aktarmak ve kalıcı kılmak için de edebiyattan yararlanılır. Olay, duygu ve düşüncelerin sözlü ya da yazılı olarak ifade edilmesine edebiyat adı verilir. Duygu ve düşüncelerimizi etkileyen dinin edebiyata da yansımaları olmuştur. Edebî metinlerde ve halk deyişlerinde Allah, peygamber, ahiret, cennet, cehennem, sevap, günah gibi birçok dinî kavram geçmektedir. Bu durum Türkçenin zenginleşmesine de katkıda bulunmuştur.

Tevhit, naat, münacat ve mevlit dinin edebiyata yansıyan örnekleri arasındadır. Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini anlatan eserlere "tevhit", Allah'a dua etmek amacıyla yazılan şiirlere "münacat" adı verilir. Hz. Muhammed'in doğumunu ve hayatından bazı kesitleri anlatan eserlere ise mevlit denir. Bunlardan en meşhuru Süleyman Çelebi'nin yazdığı "Vesiletü'n-Necat"tır. Bu eserin bazı bölümlerinin önemli gün ve gecelerde okunması "mevlit" adıyla gelenekselleşmiştir.

Din yazılı edebiyatımızı etkilediği gibi sözlü edebiyatımızı da etkilemiştir. Sözlü edebiyat ürünü olan atasözü, deyim, masal, destan, ağıt, deyiş gibi türlerde dinin izlerini görmek mümkündür. Toplumda yaygın olarak kullanılan bu sözlü ürünlerde inanç esaslarından ibadete, ahlaktan peygamber kıssalarına kadar pek çok dinî öge bulunmaktadır.

3. MUSİKİMİZDE DİNİN İZLERİ

Eski ismiyle musuki yeni ismiyle müzik, kulağa hoş gelen sesler dizisidir. İnsanlar duygu ve düşüncelerini anlatmalarının bir yöntemi ise müziktir. Musiki; insanları dinlendirir, rahatlatır ve eğlendirir. İslam'a göre insanların ölçülü şekilde eğlenmelerinde bir sakınca yoktur. İnsanları huzur ve mutluluğa götürmeyi amaçlayan İslam, bu amaçlara ulaşmak için bazı durumlarda musikiden yararlanır. Namazlara davet etmek için kullanılan ezanlar, cenaze ve duyurulardan önce okunan salalar, namazlarda müezzinlerin okudukları kametler ve Allah'a Hz. Peygambere duyulan sevgi ve tazimi gösteren ilahiler dinin musiki alanına yansımasıdır. Ezan namazların başlangıcı ve vakitini bildirmek için okunur. İlk defa Bilal Habeşi tarafından okunmuştur.

Musiki geleneğimizde çok önemli bestekârlar ve seslendirme sanatçıları yetişmiştir. Tekbir, klasik Türk musikisinin en önemli bestekârlarından biri olan Buhurizade Mustafa İtri Efendi tarafından bestelenmiştir, önemli gün ve gecelerde İtri'nin bestesiyle hep bir ağızdan tekbir okunur.

HAZIRLAYANLAR

Hatice AYDIN - Egemen DOĞAN